

Emlékező

Füzetek

2015/5

mvm paksi atomerőmű

**A Tájékoztató és Látogatóközpont köszönti
a visszaemlékezés szerzőjét
és örömmel adja közre írását.**

Dr. Kovács Antal
kommunikációs igazgató

Sorozatszerkesztő: Beregnyei Miklós

Lektor: Varga József

Korrektor: Patyi Orsolya

Kiadja az MVM Paksi Atomerőmű Zrt.

Felelős kiadó: Hamvas István vezérigazgató

A borító Vincze Bálint munkája

Készült: Atomix Kft. Nyomdaüzem 2015/799

Felelős vezető: Gergely Judit Etel

BEVEZETÉS

Az Emlékező Füzetek első száma 2012-ben jelent meg először, abban bízva, hogy egyre többen fognak majd tollat, vagy ülnek a számítógép elé, és az utódok számára leírják az eróműben töltött éveik nevezetesebb eseményeit.

Az eddig megjelent négy füzetben a következő személyekről jelentek meg visszaemlékezések: Bajor László, Beier Matthias, Bihari István, Bordán Józsefné, Cserháti András, Forster György, Hamvas István, dr. Józsa István, Kováts Balázs, Lakatos Gábor, Lászlóné Németh Ilona, Lovásziné Anna, Medveczky Gábor, Nagy Lajos, dr. Nagy Tibor, dr. Nemes Imre, Pach Ferenc, Péter László, dr. Pintér Tamás, Szabó Benjamin, Tamis Gyula, Tóth János, Varjú Béla, Varjúné Baracska Ilona.

Most Radva Ferenc nagyon érdekes visszaemlékezését közöljük. Az írás terjedelme miatt két füzetben (2015/5 és 2015/6) jelentetjük meg az anyagot, mert szeretnénk a kiadvány füzetjellegét megtartani.

2015 májusa

Szerkesztő

bor. Voltunk néhányan felsőfokú végzettséggel, és a technikusok közül is lehetett olyanokat kiválogatni, akiknek affinitásuk, kitartásuk és intelligenciájuk is volt ehhez a munkához. Később kaptunk még más területről is embereket, akiket be lehetett tanítani erre a munkára.

Egy anyagvizsgáló számára a legjobb esetben is csak a szükséges rossz kategóriát éri el az ilyen munka, de a végére összeállt egy ütőképes, nagy teherbírású csapat. A munkájukat én szerveztem, és én tartottam a kapcsolatot az üzembe helyező szervezettel is.

A kezdetben még ritkásabban jelentkező dokumentáció-ellenőrzési igény az év végére már kitöltötte, sőt sokszor meg is haladta a formálisan nem is létező csoport képességét, sok túlórát előidézve.

A lengyelekhez veszélyes volt menni, főleg túlórában. Akkorra már előkeült a vodkás üveg, és a baráti kínálást nehéz volt visszautasítani. A vizsgálat elhúzódása esetén a többedik kör után a hibák listázása is nehezen ment. Erre akkor jöttem rá, amikor váratlanul kellett a kollégám helyett az Instalhoz kiennem, ahol már a kikészített pohár várt.

NOVOVORONYEVS

1981 nyarán került sor a sokat emlegetett voronyezsi betanulásra. Addigra már sok mindent hallottunk a munkatársainktól, de az út a vártnál is több felejtetetlen élménnyel zárult. Jegyernik Laci kollégámmal utaztunk ki, ő már az előző munkahelye kapcsán is töltött heteket Togliattiban, a hibásan kiküldött Zsiguli-zárak helyszíni javításával.

Vasárnap indultunk, hogy hétfőre odaérjünk. A repülő indulása körül volt egy kis bizonytalankodás, de aztán néhány perc késéssel mégis felszálltunk. Moszkvában ért az első meglepetés, amikor a csomagom nem érkezett meg. Ilyen még nem fordult elő velem, hiányos angol- és hiányos orosz tudással elég nehéz ezt intézni. Elég elveszettnek érzi magát az ember ilyenkor a kézi táskájával, és a benne található házi sütésű kis sósperecekkal. Ez két hétre egy kicsit kevés lesz! Akkor fogadtam meg, hogy a kézi poggyászomban ezentúl mindig lesz egy váltás fehérenemű is. Áthidaló megoldásként a repülőtéri személyzet a minket két órával követő AEROFLOT gép megvárását javasolta, hátha az hozza a csomagot. Nem igazán bíztam benne, de rajta volt! A budapesti késésnek

az volt az oka, hogy néhány csomagot átvittek a másik gépre, mert a pilótánk túlterheltnek érezte a gépét. No problem!

A feszültséget az is fokozta a repülőtéren, hogy esti indulással tovább kellett utaznunk vonattal. Első Moszkván való átutazásunkkor a város nem tett túl jó benyomást rám festetlen, vakolatlan házaival, de a vakolatlan festett téglák sem mutattak sokkal jobban.

– Mikor érünk be a városba? – kérdeztem jó félóra utazás után.

– Most megyünk keresztül a belvároson – volt a válasz.

Moszkva fuldoklott a hőségétől. A kazanyi pályaudvar lenyűgöző volt, a közönsége nem annyira. Leadtuk a csomagjainkat a csomagmegőrzőbe, hogy a rendelkezésünkre álló 3-4 órát kényelmesebben töltsük. A csomagmegőrző egy hosszú lemezbódé volt, több bejáratral. Egyszer csak futó emberekre és hangoskodásra lettünk figyelmesek az egyik bejárat felől. Egy bőrönddel futó embert üldözött két másik, majd utolérve elkezdték agyba-főbe verni, rugdosni. Mint kiderült, egy csomagtolvaj volt. Ez a bűnözési forma nálunk is dívott a háború előtt, amikor a szerény úti poggyász tartalma is elegendő vonzerő volt a rablásra. A rendőrök kiérkezése nagy megnyugvás volt a jóember számára, de még elvezetés közben is kapott hátulról néhány rúgást. Na, akkor nézzünk körül a városban!

Nem távolodtunk el nagyon a pályaudvartól, egy kis parkba mentünk. A parkot úgy kell értelmezni, hogy aszfaltmentes terület. A fű kiégve, néhány fa, bokor és pad. A moszkvaiakat ez nem zavarta, aki úgy gondolta, leült, leheveredhet a porba, és pihent. A padokat katonák foglalták el, többen egymás ölében ülve, voltak, akik csókolóztak.

– Összeforrott alegység! – jelentette ki Laci, majd elmondta, hogy ezen különösebben ne lepődjek meg, itt toleránsabb a hangulat.

A pályaudvarra visszaérve az elsők között szálltunk a vonatra. Mi hálókocsi-ban utaztunk, közvetlenül a vonatparancsnok fülkéje mögött. Vonatparancsnok, minek az? Kaptunk még egy útítársat egy hölgy személyében, akivel semmi baj nem volt, az öltözködéskori feszélyezett félrenézési kötelezettségen túl. Egy ilyen hosszú járatú éjszakai járat nagyon kedélyes hely, az oroszok indulás után azonnal átöltöznek melegítőbe, a gyerekek rohangálnak, a dezsurnájától teát lehet venni, előkerül az elemózsia, vodka. Aztán elcsendesül a vonat. A csendesülés azt jelenti, hogy minden közúti kereszteződésnél éktelen csörömpölést csap egy csengő, ami a vonatra is felhallatszik. Meglepő volt, hogy az

este 11 órás szürkületben a kisgyerekek még mekkora zsvivajjal játszadoztak az utcán.

A reggeli „ébredéskor” a vonatablakon kitekintve ugyanazokat a kör keresztmetszetű felfelé vékonyodó villanyoszlopokat láttuk, mint amilyeneket Moszkvában otthagytunk. El tudtam képzelni, hogy Szibériáig ugyanezek vannak. Ekkor kezdett kézzelfogható lenni a szovjet ipari kapacitás mérete.

Voronyezsbe reggel megérkezve nem várt minket senki. Telefon nincs. Végül a pályaudvari rendőrség telefonján sikerült az UTC-be (oktatóközpont) odaszólni, ahol először nem is tudtak az érkezésünkről. Bő órával később már visszaigazolták, hogy mi tényleg itt vagyunk, majd jönnek értünk. „Avto bugyet!” (Lesz autó! Szerk.) Lassan éledezett a város, 10 óra körül megjelentek a pirogot árusító nénikék a pályaudvar körül. Nagyon megörültünk nekik, 3-4 pirogot kértünk fejenként. Aztán elővettük a nálunk bőven lévő 100 rubelest, és fizetni akartunk. A mamókák hányták magukra a keresztet, mert ekkora pénzt még nem láttak (havi átlagfizetés akkor 150 rubel körül volt), és lökdös-tek el minket, hogy ingyen adják, csak távozzunk, ki tudja, kik vagyunk ennyi pénzzel. Később kinyitott a pályaudvaron egy bódé, ahol üveges sört lehetett kapni, ott tudtunk pénzt váltani, és a nénikéket kifizetni. Sörözéssel, pirogozással jobban múlt az idő. Délután 2 órára megjött értünk az „avto”, a Magyar Néphadseregben is rendszeresített „raj-GAZ” civil használatra készített változata (nem volt zöldre festve). Mondta a sofőr, hogy kimegyünk a repülőtérré, mert Moszkvából jön egy professzor, azt is el kell vinni. Ha Moszkvából jön repülő is, akkor mi miért zötyögtünk 12 órát vonaton? – ágaskodott azonnal a kérdés. Erre persze csak az utazásszervezők tudták a választ, és a hagyományos szovjet paranoia, hogy külföldi ne láthassa felülről az országot.

A professzor természetesen a későbbi géppel jött (2 óránként jött Moszkvából menetrendszerű járat), így mi már eléggé megviselt állapotban voltunk, ültünk, feküdtünk a reptér minden padján, ülésén. Még a WC-t is majdnem kipróbáltuk, de a cipőtalp vastagságú „nedvességbe” igazán nem volt kedvünk belelépni. A megérkező professzort bezsuppolták a hosszirányú hátsó padra mellénk, és indultunk. Beszélgetésről szó sem lehetett, a zötykölődésben annak is örültünk, hogy a fogaink megmaradtak. Így esett, hogy hétfő este 8-ra, 36 órai utazás után megérkeztünk a szállodába.

Vacsorázni a szálloda éttermébe mentünk, ahol nagy szaladgálást idéztünk elő az 50 gramm vodkarendelésünkkel. Tízpercnyi izgatottság után előálltak

a féldeci vodkával, amelyet olyan kis talpas műanyag pohárban szervíroztak, amivel nálunk a kislányok játszanak a babakonyhában. Később az értetlenségüket fokozta, hogy rendeltünk még egyet. Minek szórakoznak ezek, ha így is, úgyis megisszák a deci vodkát? Később mi is beláttuk, hogy a helyi hagyományokat tisztelni kell.

Az UTC-ben sokat nem tudtak kezdeni velünk, anyagvizsgálóknak szánt oktatási anyaguk nem volt, úgyhogy a primer körű gépészeknek szánt alapkörű kiképzést kaptuk meg, jóformán az erőmű működésének alapjait. A szakmai kiképzés az erőmű meglátogatásakor volt, ahol megtudtuk, hogy a vizsgálati színvonal és eszközellátás jóval a miénk mögött van. Az általunk használt spraydobozos behatoló folyadékkal szemben petróleum ecsetelésével keresték a felületi hibákat, és mutattak körképernyős katód sugárcsőes UH-vizsgáló eszközt is. A nálunk használatban lévő nyugati ultrahang-berendezések létéről tudtak ugyan, de csak a jövőben volt kilátásuk ilyenek beszerzésére. Az ultrahangos terület viszonylagos lemaradását sajnos volt módomban a BÁT tervek egyeztetésénél és végrehajtásánál is tapasztalni, vizsgálati eredményeinket mindig nagy kétségekkel fogadták.

Bővebb tárháza volt a tapasztalásnak a napi élet. A szállodában a dezsurnaja üzembiztosan vitte el a kötelezően kivitt farmert, de a szappanigényét nem tudtuk kielégíteni. A farmer árával ő is szaporította az egyébként is bővében lévő rubeleink számát. Lábbal hajtós játék Moszkvicsot nem volt kinek vinni, a 30 kg-os színes TV-t meg repülőn szállításra alkalmatlannak ítéltük. Más használhatót nem találtunk, de nagyon vártuk a beígért, paksi szlengben csak „kisharácsnak” és „nagyharácsnak” nevezett vásárlási lehetőséget, ami egy szomszéd falu meglátogatását és egy félnapos voronyezsi kirándulást jelentett. Ajándékvásárlási szempontból lehangoló volt a kis szatócsboltok és a voronyezsi „fényes” boltok kínálata is. Ittunk viszont lajtos kocsiból mért kvaszt, majd két korty után az oroszoktól elfordulva öntöttük a zavaros lötytyöt a kerítés tövébe.

Az orosz emberek mentalitásával is találkoztunk. A „bugyet” (lesz), a „szicsasz” (rögtön, nemsokára) és a „minutocska” (egy pillanat) minden ígéretben benne volt, aztán vagy történt valami, vagy nem. A gondjaikat ismerték, de a megoldást csak maguktól várták, igen öntudatosan.

– Lehet, hogy máshol másképp csinálják, mi így csináljuk, majd megoldjuk ezt is!

Jellemzően, amikor felhőszakadás jellegű zápor tört a városra, a két magyar ácsorgott az eresz alatt, a nők esernyővel, a férfiak bőrig ázva folytatták az útjukat, mintha mi sem történe, még a cipőbolt mögötti, üres dobozokra váró sor sem oszlott fel.

Külföldinek lenni viszonylag jó volt, mindenhol kiemelt figyelmet kaptunk, és még az egyik bolt hátsó bejáratánál lévő, kimondottan a külföldiek számára fenntartott részlegben is vásárolhattunk. A választék itt is csak egy-két termékkel volt bővebb, mint máshol, viszont olcsó volt a nescafé, mert azt nem nagyon becsülték a tea mellett.

Több rekordot is felállítottunk, például végigettük az egyik étterem étlapját, vagy 10 percig is bent tudtunk lenni az Okean nevezetű többemeletes halboltban. Az éttermi dicsőségünket csökkenti, hogy az étlapon két fajta előétel, egy leves, kétféle második fogás volt, és egy fajta sütemény, valamint az adagok sem voltak hatalmasak.

Novovoronyezsi víg napjaink egy eső áztatta napon értek véget. Szobánkat elhagyva csak az összegyűlt sörösüvegeket hagytuk magunk mögött, és azt a fehér inget, amit Laci a 36 órás kiutazás alkalmával viselt, és megérkezéskor tisztíthatatlannak minősített. Az értünk jövő „avto” természetesen késett. Míg vártunk rá, lélekszakadva jön egy takarítónő, és Laci ingét hozza, hogy ezt ott felejtettük, és nagyon köszöni a sok üveget. Nem volt mit tenni, az inget Voronyezsig vittük, és ott végezte egy kukában. Az autó végül is egy busz lett, amin rajtunk kívül csak egy veterán utazott, aki II. világháborús magyar élményeivel szórakoztatott minket. Az eső borította út állapotára jellemző, hogy a sofőr több helyen inkább a sáros szántóföld szélén vitte a buszt, minthogy behajtszon a bizonytalan méretű és mélységű kátyúba.

Búcsúzólul még egy meglepetés várt minket Voronyezsben. A vasúti étterembe ültünk be enni valamit, amikor kipattant a konyhából egy menyecske, és megállapította rólunk, hogy magyarok vagyunk. Mondta, hogy a katonatiszt férjével évekig voltak Magyarországon, és az milyen jó volt.

– Ne rendeljenek semmit! Tudom én, hogy mit szeretnek a magyarok, és meg is csinálom!

Mi egészen addig próbáltuk kitalálni, hogy mit is szeretnek a magyarok, amíg a bárisnya meg nem jelent két tányér halovány étellel, amiből a csirke-darabokat is alig lehetett felismerni.

– Igazi magyar csirkepaprikás! – jelentette be nagy büszkén. A szokásosnál is nagyobb udvariasságra volt szükségünk, hogy a szeme láttára elfogyasszuk, és még dicsérjük is közben. A szívélyessége mindenképpen pótolta a hiányzó kalocsai paprikát.

Visszaúton módunk volt megismerkedni Moszkva szebbik arcával is, és nagyon sajnáltam, hogy ebből nem kaptunk többet. A repülőtéren olyan, talpig Diorba öltözött, elegáns, finom illatú, szépen sminkelt orosz nőekkel és nyugati öltönyökben pompázó, aranyórás férfiakkal is találkoztunk, akiknek a létét fel sem tudtuk tétélezni azon a vidéken. A kétheti tapasztalatom alapján el tudtam képzelni olyan hosszabb turistautat, ahol csak a szépség látszik, de olyat is, amit látva ember soha nem kívánkozik vissza az a Szovjetunióba.

PRIMER KÖRI NYOMÁSPRÓBA

A rendszerek üzembe helyezésének első fázisa a mosatás volt. A szerelés általában fokozott tisztasági követelmények mellett, de a tisztaszerelést meg sem közelítő körülmények között zajlott. A készre szerelt csőszakasz mosatásával a belső tisztaság megteremtése, illetve visszaállítása történt meg. Ehhez a fázishoz kellett először a dokumentációt ellenőrizni. A mosatás után az összes nyomáspróbázandó végleges szerelvény elhelyezése, és az ún. „nyomáspróba-provizóriumok” kiépítése történt meg. A nyomáspróba-hoz kellett természetesen a módosulások dokumentációjának ellenőrzése is. A funkciópróba a provizóriumok eltávolítása után, a végleges üzemi állapot és a mérőkörök, távadók, vezérlések próbájával egybekötött működési próba volt. Előtte újabb dokumentáció-ellenőrzés.

A primer kör és a reaktor komplex nyomáspróbáját akkor lehetett elvégezni, amikor az összes rákötő vezetékek próbái elkészültek, és minden vezetéken lehetett tömör lezárást biztosítani. Ez a vizsgálat az addig elvégzett szerelési munka minősítése, és a csak a gyárban nyomáspróbázott fővízköri elemek (reaktor, gőzfejlesztők, vezetékek, szivattyúk, tolózárok) paksi „bemutatkozása” volt. Ennek megfelelően a minőségügyi területen dolgozó PAV-os, ERBE-s, szovjet szakértői személyzet mozgósítása megtörtént és a hatóság (ÁEEF) is megerősített létszámmal vett részt.

A vizsgálandó terület nagysága miatt – legalább 2 fős – ellenőrző csoportokat kellett felállítani, a csoportok az észlelésüket átadták a nyomáspróbát